STUDIA UNIVERSITATIS MOLDAVIAE
Revista științifică a Universității de Stat din Moldova, 2026, nr. 4(204)

CZU: 1:305-055.2(38)(091) **https://doi.org/10.59295/sum4(204)2026_18**

RELAȚIILE DE GEN: INCURSIUNI ISTORICO-FILOSOFICE

Svetlana COANDĂ,
Universitatea de Stat din Moldova

Articolul menționează că relațiile de gen, problema gender, au fost și rămân o temă de cercetare actuală. Lupta femeilor pentru drepturi și libertăți sociale a existat dintotdeauna. Femeile au avut, încă din cele mai vechi timpuri, un statut și funcții subordonate și limitate în societate și viața politică. De exemplu, în Grecia antică domina paradigma patriarhală, susținută pe scară largă de norme și practici atât de natură religioasă, cât și laică: bărbatul trebuie să fie capul femeii. Conform acestei paradigme, relațiile publice și private dintre femei și bărbați erau reglementate, femeile fiind neglijate ca subiecte ale vieții sociale și politice.

Din relatările lui Herodot, Xenofon, Socrate, Platon, Aristotel și ale altor istorici, filozofi, poeți antici, aflăm atitudinea lor față de condiția de dependență și subordonare a femeilor în Grecia acelei perioade, conturând opinii și interpretări diferite, adesea opuse.

Cuvinte-cheie: *gen, egalitate, educație, drepturi sociale, statutul femeii.*

GENDER RELATIONS: HISTORICAL-PHILOSOPHICAL FORMS

The article mentions that gender relations, the gender issue, has been and remains a current research topic. Women's struggle for social rights and freedoms has always existed. Women have had, since ancient times, a subordinate and limited status and functions in society and political life. For example, in ancient Greece, the patriarchal paradigm dominated, widely supported by norms and practices of both a religious and secular nature: the man must be the head of the woman. According to this paradigm, public and private relations between women and men were regulated, with women being neglected as subjects of social and political life.

From the accounts of Herodotus, Xenophon, Socrates, Plato, Aristotle and other ancient historians, philosophers, poets, we learn their attitude towards the condition of dependence and subordination of women in Greece of that period, different, often opposing opinions and interpretations emerging. Thus, Aristotle argued that the origins of women and men are fundamentally different.

Keywords: *gender, equality, education. social rights, status of women.*

Introducere

Relațiile de gen, problemele gender au fost și rămân o temă de cercetare actuală, dat fiind faptul că inegalitatea de gen reprezintă una dintre cele mai prevalente forme de inegalitate socială.

Din cauza mai multor factori sociali, a unor tradiții și diferitor stereotipuri, femeile, pe parcursul istoriei, au avut un statut social diferit de cel al bărbaților, cu mult mai marginalizat, limitat la relațiile de familie, la viața privată, ceea ce a redus simțitor șansele femeilor de a se manifesta în viața socială și de a se autoafirma. De rând cu aceste cauze, unii cercetători consideră, credem, în mare parte îndreptățit, că rolul și importanța factorului feminin în istorie, contribuţia femeilor la progresul social este mai puțin cunoscută decât a bărbaților din cauza unor percepții sceptice, cât și, în special, a faptului că bărbații au scris istoria și, în consecință, „bărbaţii domină istoria…, iar relatările lor despre femeile active, curajoase, inteligente au tendinţa să sentimentalizeze faptele, să le transforme în mit sau să tragă înapoi femeile la un statut impus de „normele" vremii. Când istoria se concentrează numai pe o parte din rasa umană, orice altă perspectivă asupra adevărului sau a realităţii este pierdută. Rememorarea rolului central şi atribuirea femeilor în cadrul rasei umane are o importanţă crucială: aceea de a combate părerea persistentă că discriminarea femeilor este încă într-un fel acceptabilă" [10, p. 10-11]. În viziunea cercetătoarei engleze Rosalind Miles, e necesar de remarcat și de depășit, chiar de exclus ignorarea rolului femeilor în evoluția civilizației, de reevaluat rolul lor în istorie și de adus în prim plan contribuțiile femeilor la dezvoltarea culturii, științei, tehnologiei, politicii, artei etc. pe parcursul întregii istorii umane. Aceasta, incontestabil, va contribui destul de mult și la redefinirea relațiilor de gen.

O consecință gravă a discriminării femeilor, a inegalităților dintre femei și bărbați, perpetuate de-a lungul timpului, a fost și este violența împotriva femeilor, care rămâne o problemă acută și astăzi. Legislația diferitor state, inclusiv legislația Republicii Moldova, stipulează măsuri în vederea asigurării egalității de gen și, în special, în ceea ce privește protecția victimelor violenței pe criteriu de gen. Deosebit de relevantă în acest aspect este Convenția Consiliului Europei privind prevenirea şi combaterea violenței împotriva femeilor şi a violenței domestice (Convenția de la Istanbul), ratificată de țara noastră în anul 2021, conform căreia violența împotriva femeilor şi violența domestică nu mai pot fi considerate probleme personale, statele având obligația prin politici complete și integrate să contracareze această gravă încălcare a drepturilor omului.

Discriminarea, violența, inegalitatea pe criterii de gen pot fi eradicate, în primul rând, începând cu procesul educațional. Cercetătorii evidențiază un șir de carențe în domeniul educației cu referire la dimensiunea de gen. Printre cele mai stringente sunt menționate următoarele:

- Lipsa unei politici durabile la nivel de stat în domeniul educaţiei de gen;
- Insuficienţa integrării dimensiunii de gen în pregătirea iniţială şi continuă a cadrelor didactice; Lipsa conştientizării rolului potenţial al tuturor disciplinelor în realizarea educaţiei de gen; Segregarea pe sexe a unor activităţi şcolare (sport, orientare socio-profesională etc.);
- Persistenţa stereotipurilor şi asimetriilor de gen;
- Implicarea insuficientă a sistemului de învăţământ în educarea de gen a diverselor categorii ale populaţiei etc. [6, p. 11]

De asemenea, de procesul educațional depinde, într-o măsură considerabilă, și cunoașterea istoriei evoluției relațiilor de gen. În articol ne propunem să analizăm relațiile de gen în Grecia antică, cu scopul de a atenționa că problemele inegalității pe criterii de gen au o istorie îndelungată, femeile având, încă din antichitate, statut şi funcţii subordonate și limitate în viața socială și politică. Aceasta ne confirmă, odată în plus, necesitatea și importanța investigării rolului, a drepturilor și libertăților femeilor pentru asigurarea, măcar în societatea contemporană, a egalității de gen.

Ca suport metodologic am utilizat, în primul rând, principiile dialecticii, care, în calitate de metodă universală, permite analiza fiecărui fenomen sau proces în dinamică și interconexiune, precum și principiul unității istoricului și logicului, comparația și sinteza.

De asemenea, am utilizat documentarea ştiinţifică, studierea relaţiilor dintre genuri necesitând o abordare interdisciplinară, incluzând studii de istorie, filosofie, antropologie, etică ș.a. Luând în considerare specificul fiecărei epoci istorice, am cercetat dimensiunea de gen în Grecia antică prin prisma legăturii dintre singular și general. A urmat prelucrarea și interpretarea informației, analiza și sistematizarea, precum și generalizarea, care ne-a condus spre formularea unor concluzii, sugerând ideea, în baza metodei comparativ-istorice, că rădăcinile, cauzele inegalității de gen, a persistenței diferitor stereotipuri manifestate și în prezent pot fi regăsite încă în antichitate și că este necesară o activitate educațională complexă și consecventă pentru a le eradica.

Statutul femeii în Grecia antică

În Grecia antică domina paradigma patriarhatului, susținută de norme si practici atât de natură religioasă, cât și laică: bărbatul trebuie să fie capul femeii. Conform acestei paradigme erau normate relațiile publice și private între femei și bărbați, femeile fiind neglijate ca subiecți ai vieții sociale și politice, trecându-le normativ în gineceu, ca însoțitoare și „mume ale neamului”.

Cunoaștem că în Polisuri – orașele-stat sau cetatea-stat din Grecia antică, în care era ca formă de guvernământ democrația directă (de exemplu, în Atena), toți cetățenii participau la conducerea statului. Existau două condiții pentru ca cetățeanul să aibă dreptul de a participa la Adunarea poporului: 1) să fie născut din tată și mamă atenian; 2) să aibă cel puțin 20 de ani: 18 ani se considera majoratul, plus 2 ani de serviciu militar. Însă aceasta era o democrație în care drepturi politice avea doar o parte minoră din totalul populației. Femeile nu aveau drepturi politice, ele nu puteau lua parte la Adunarea poporului. Fiind soția unui cetățean, femeia oricum nu avea nici un drept politic, juridic, asemenea sclavilor. Totuși, în familie, femeia avea autoritate în conducerea și organizarea gospodăriei, fiind pentru sclavii ei stăpâna.

Cel mai clar se vede condiția de dependență și subordonare a femeilor ateniene din exemplul fetelor nemăritate, care erau practic închise în apartamentele rezervate femeilor – gineceul, ieșind doar în curtea interioară, pentru a fi ferite de privirile bărbaților. Fetele ateniene ieșeau din casă doar cu ocazia unor sărbători religioase și procesiuni.

Învățarea și transmiterea diferitor meserii era indicată doar băieților. Dacă nu aveau fii, cetățenii greci puteau să adopte fiii rudelor, prietenilor sau ai unor cetățeni liberi care nu aveau suficiente mijloace de existență. În majoritatea orașelor nu existau școli pentru fete. Ele obțineau doar cunoștințe limitate la activitățile domestice: pregătirea bucatelor, prelucrarea lânii, țesutul, unele abilități de citit și scris, de muzică și dans, pentru a putea participa la corurile religioase. Aceasta era considerată o bună educație pentru fete, cunoștințele fiind obținute de la mama, bunica sau de la slugile din casă.

În amintirile sale, Xenofon redă spusele unui tânăr (Ischomachos) din discuția acestuia cu Socrate despre soția sa: „Ce putea ea să știe, Socrate, când am luat-o la mine în casă? Încă nu împlinise cincisprezece ani când a venit la mine; până atunci trăise sub o supraveghere strictă: ea trebuia să vadă cât mai puține lucruri, să audă cât mai puține lucruri, să pună cât mai puține întrebări” [17, p. 144-149]. De regulă, cel care îi alegea soțul și lua decizii în privința fetei era tatăl, bunicul, fratele sau tutorele legal, conform principiului: „Ia-ți bărbatul pe care-l vor părinții” [4, p. 55].

Desigur, erau și excepții. Astfel, Herodot relatează despre un atenian din sec. VI î.Hr., a cărui faptă o apreciază, dar o prezintă ca ieșită din comun: „Față de cele trei fiice ale sale, el s-a purtat astfel: când le-a venit vremea să se mărite, el le-a dat zestrea cea mai strălucită și apoi a lăsat-o pe fiecare să aleagă dintre toți atenienii pe acela pe care-l voia de bărbat și a măritat-o cu el” [7, 6, 22].

De reținut însă că și femeia în acea perioadă era educată ca să se mândrească că în viața de zi cu zi „nu se știe nimic despre ea”. Femeile care apăreau în scenă, deoarece în drame multe personaje erau feminine, se considerau într-un anumit fel discreditate, convingerea ce persista fiind că „revelarea a ceea ce în mod normal este ascuns nu poate fi decât inoportună” [16, p. 144]. Această convingere se referea și la deținerea puterii politice de către femei, care era tratată, chiar și de înseși femeile, ca o „răsturnare a ordinii universului”, ca semn al unei teribile erori, puterea legitimă în cetatea-stat fiind cea a bărbaților. Femeile, de rând cu copiii și robii, după cum am menționat, nu erau cetățeni; ele erau membrii ai familiei, dar nu făceau parte din sfera publică [16, p. 150].

Această concepție, dominantă atunci, este exprimată în versurile lui Menandru: „S-o înveți pe o femeie să scrie și să citească? Ce greșeală nebunească! Ca și cum i-ai mai da alt venin unui șarpe oribil” [16, p. 89]. De aceea, în Grecia, chiar și în epoca elenistică analfabetismul era mult mai răspândit printre femei decât printre bărbați.

Excepție făceau doar câteva orașe (Teos, Pergam) și, mai ales, Sparta, unde fetele se antrenau, de rând cu băieții, la alergări, lupte, aruncarea discului și a suliței, participau la diverse întreceri sportive. Cercetătorii menționează că, spre deosebire de ateniene, femeile din Sparta erau mult mai libere. După cum scria Euripide, „împreună cu tinerii, ele pleacă de-acasă și merg cu coapsele descoperite și cu hainele larg desfăcute” [2, p. 597-589]. Când bărbații plecau la război, femeile spartane erau lăsate să cârmuiască fermele familiale și aveau dreptul de a gestiona sclavii, fiind considerate mai îndrăznețe decât femeile din Atena și mai încrezute in sine.

Însă, după cum argumentat observă autorii volumului *Omul grec*, o instruire superioară pentru fete era o excepție rară (Aspazia, Sappho) [16, p. 90].

Scopul primordial al căsătoriei cetățeanului atenian era, după cum indica Fustel de Coulanges în Cartea a II-a (Familia), în special în Capitolul II (Căsătoria) din lucrarea *Cetatea antică* [5, p. 83-85], să aibă copii de sex masculin, care să continue neamul. În Atena era promovat principiul endogamiei, inclusiv, se permitea căsătoria între rude (frați de la mame diferite, verișori, unchiul și nepoata), cu scopul de a păstra moștenirea familiei și a întări legăturile de familie. În Atena, tabu privind incestul era doar între părinți și copii și între frate și soră de la aceeași părinți. Iar, de exemplu, în Sparta, toate eforturile susținute de legislație erau determinate de grija pentru eugenie, pentru îmbunătățirea eredității, orientate spre nașterea unor urmași cât mai sănătoși și puternici. Aceasta ajungea până acolo încât unui bărbat vârstnic care avea o soție tânără i se permitea să aducă un bărbat tânăr ca să se nască copii puternici și sănătoși [15, 12, 15].

Cu toate că în Grecia antică nu exista o lege în privința vârstei la care se pot căsători, Hesiod îi sfătuia pe bărbați să se căsătorească pe la treizeci de ani cu o fată de șaisprezece [8, p. 696-698], sfat care era frecvent urmat. În orice caz, în Grecia Antică, spre deosebire de Roma Antică, fetele nu erau măritate înainte de pubertate. Căsătoria se făcea printr-o înțelegere orală între viitorul soț și tata (sau tutorele) viitoarei soții. Cercetătorii afirmă că chiar dacă fata participa la această înțelegere, e absolut sigur că consimțământul ei nu era necesar.

James Redfield, reflectând, de asemenea, despre căsătorie, despre formarea familiei în Grecia antică, menționa că se urmărea scopul de a transmite proprietatea și rolurile sociale, femeile având misiunea de a naște moștenitori de sex masculin. În așa mod, ele îndeplineau rolul de garanție într-o tranzacție între socru (sau tutore) și ginere, conform formulei: „O dau zălog pe fiica mea pentru a da naștere unor fii legitimi, și împreună cu ea o zestre în valoare de…” În consecință, o concluzie a cercetătorilor este că „pe asemenea baze, căsnicia se așază solid într-o lume masculină, de tranzacții publice, de competiție pentru onoruri și pentru câștiguri”, relația privată dintre bărbat și femeie nefiind concepută ca nucleu al familiei [16, p. 147].

Apare întrebarea despre sentimentele dintre tinerii care urmau să se căsătorească, dat fiind că ei, în majoritatea cazurilor, nu se cunoșteau până atunci. Poetul antic Menandru (sec IV î.Hr.), considera că pentru atenieni căsătoria era „un rău necesar” [9, p. 490]. Totuși, dragostea dintre soți putea să apară, după cum observa și Socrate, fapt mărturisit de Xenofon în opera sa *Banchetul* (*Symposion*, Capitolul VIII, paragraful 3): „Nikeratos, din câte mi se spun, o iubește cu pasiune pe soția sa, iar ea îl iubește la fel” [18, 8, 3]. Euripide ne spune despre dragostea Alcestei care își jertfește viața pentru bărbatul ei. Platon**,** în *Banchetul,* dând exemplul Alcestei, scria „Nimeni nu vrea să moară în locul altuia, afară de cei care iubesc, și nu numai bărbații, ci chiar și femeile fac asta” [13, p. 179]. Aristotel, de asemenea, în lucrările sale, prezintă căsătoria nu doar ca o înțelegere, o afacere orientată spre menținerea neamului, ci ca o relație bazată pe afecțiune și tandrețe reciprocă.

Divorțul era permis (cauze: adulterul soției, sterilitatea), iar bărbatul care dorea să divorțeze nu întâmpina nicio dificultate, decât să întoarcă zestrea. Spre deosebire de bărbat, femeia care iniția divorțul trebuia să meargă la arhonte și să-i înmâneze un document cu motivele de solicitare a divorțului. Preceptele cu referire la femeile ateniene erau: „E rușinos pentru femei să-și părăsească soțul și nu le e îngăduit să-l repudieze”; „O femeie cinstită trebuie să rămână acasă; strada e pentru femeile ticăloase” [3, p. 236-237, p. 546]. În 430 î. Hr., Pericles a proclamat că „cea mai bună reputație pe care o femeie o poate avea, era că nu trebuia să fie vorbită în rândul bărbaților nici de bine, nici de rău”.

Se întâlnesc și percepții misogine. De exemplu, Hesiod susținea că „cel care se încrede-n femeie, în hoț își pune credința”, asemănând femeile cu trântorii care stau în stup toată ziua și se hrănesc pe seama albinelor [16, p. 167].

În timp ce bărbații își făceau vizite unii altora, se întâlneau mereu în Agora, la Adunare, precum și cu afacerile lor, femeile, trăind în gineceu, care era despărțit de Andron, ieșeau mai rar din casă, dar totuși ieșeau, mai ales cu ocazia sărbătorilor religioase. Trebuie de menționat că aceste sărbători aveau, de obicei, ca parte componentă, reprezentări teatrale la care participau și femeile, jucând de multe ori roluri importante. Festivalul de Parthenia – ziua de naștere a zeiței Athena, era considerat un festival deosebit de important pentru femei.

Platon, în *Legile*, scria că ateniencele cu educație aleasă preferau tragedia și evitau comedia [14, 658 d]. Aristotel, în *Politica,* dă sfaturi bărbaților că, dacă participă la ceremonii indecente promovate de unele culte grecești, să meargă singuri, fără soții și copii. Aceasta se referea la familiile care păstrau o moralitate înaltă; iar femeile din grupurile sociale inferioare participau la toate aceste manifestări, râzând și distrându-se „de cele mai mari grosolănii”, după cum scria O. Navare [12, p. 245]. Cu timpul, normele morale s-au mai schimbat. În special, după războiul Peloponesiac și după ciuma din 430-429 î.Hr., femeile din Atena devin mai libere în purtări, luând exemplu de la femeile spartane. În rezultat, apare chiar un magistrat special cu misiunea de a supraveghea comportamentul femeilor, despre care scrie Aristotel în *Politica.*

În Grecia, în căsătorie, femeile nu nășteau mulți copii. Cercetătorii afirmă că aceasta se întâmpla din cauza că, pe de o parte, soțul putea să-și satisfacă plăcerile în afara căminului (cu curtezane), altă cauză

fiind și faptul că părinții se temeau de sărăcie și să nu fie averea familiei împărțită la mai mulți moștenitori, micșorând partea fiecăruia. Astfel, Hesiod scria: „Fie să nu ai decât un singur fiu care să se îngrijească de avere! În felul acesta sporește bogăția în case". Platon era de aceeași părere: „Numărul de copii pe care legea îi socotește de ajuns va fi un băiat și o fată". Iar Menandru afirma: „Mai nefericit decât un tată este doar un tată cu copii mai mulți" [9, p. 659].

Evitarea nașterii prea multor copii și, deci, evitarea unei familii numeroase, se obținea prin avort și expunerea noilor născuți nedoriți – măsuri considerate legitime în Grecia antică. Legea stipula doar că femeia nu poate avorta fără consimțământul soțului ei.

Despre aceasta relatează și Giuseppe Cambiano, în lucrarea *Omul grec*, coordonator J.-P. Vernant: în Sparta hotărârea de a păstra viața nou-născutului o luau rudele din partea tatălui. În mai multe cetăți, inclusiv în Atena, nou-născutul era expus într-un vas de lut departe de casă, unde putea să moară dacă nu era luat de cineva. Asta se referea nu doar la copiii cu malformații, dar uneori și la copiii sănătoși, cercetătorii presupunând că cei abandonați erau copii nelegitimi, marea majoritate fiind de sex feminin. Aproximativ prin 270 î.Hr., poetul Posidippos afirma: „Fiecare om, chiar sărac, crește un prunc de sex masculin; o fiică, și cei bogați o abandonează" [16, p. 83-84]. Aristotel propunea avortul în locul abandonului. În Atena, tatăl avea dreptul să-și vândă fiii pentru a-și plăti datoriile, practică interzisă ulterior de Solon.

Aristotel despre rolul femeii în familie și societate

Aristotel acorda o însemnătate deosebită familiei. În viziunea lui, „partea femeiască și partea bărbătească... nu pot viețui una fără alta", reunindu-se „în vederea reproducerii, iar aceasta nu din precugetare, ci pentru că la om, ca și la alte vietăți și plante, există o dorință firească de a lăsa după el o altă ființă asemănătoare lui..." [1, p. 4]. Familia, în concepția lui, este prima „tovărășie" care formează comunități, iar din acestea apar statele. Statul, menționa Aristotel, trebuie să garanteze independența și „viața bună" pentru toți deopotrivă, atât pentru bărbați, cât și pentru femei, deoarece statul, după părerea Stagiritului, e o asociație naturală care are drept scop realizarea celui mai mare bine: fericirea omenească. Doar omul, spre deosebire de toate vietățile, „are simțirea binelui și a răului, a dreptului și a nedreptului și a tuturor celorlalte stări morale. Comunitatea unor ființe cu asemenea însușiri creează familia și statul", menționa el, referindu-se la însușiri proprii și bărbaților, și femeilor.

Au oare femeile virtuți, se întreba Aristotel? Trebuie oare femeia să fie cumpătată, curajoasă, dreaptă? Răspunsul lui Aristotel este afirmativ, deoarece, zicea el, „dacă numai unii ar trebui să aibă aceste virtuți, iar ceilalți nu, ar fi ceva de neînțeles [1, p. 26]. Concluzia lui este că atât bărbații, în viziunea lui meniți de la natură pentru conducere, cât și femeile, menite pentru ascultare, sunt în stare să-și perfecționeze firea lor și să-și însușească o moralitate deosebită. Aristotel nu era de acord cu Socrate care considera că doar ignoranța este cauza faptelor amorale, a lipsei virtuții și remarca, referindu-se la Socrate, că „se înșală pe sine cei ce afirmă în general că virtutea este starea normală a sufletului, sau faptele bune sau altceva de felul acesta". Aristotel accentua rolul decisiv al educației în formarea virtuților, a calităților morale înalte. El era ferm convins că într-un stat bun trebuie să se facă educația tuturor, adică și a femeilor, și a copiilor, deoarece, scria Aristotel în *Politica*, „buna Constituție a statului atârnă... de cultura femeilor și a copiilor", dat fiind faptul că femeile constituie jumătate din populația liberă în stat și din copiii lor vor ieși viitorii conducători ai statului [1, p. 28]. Aristotel critica teoria lui Platon despre „comunizarea femeilor și a copiilor". El atenționa că „prezintă multe neajunsuri rânduiala ca toate femeile să fie comune" și menționa că, în asemenea Stat vor fi mai multe insulte, bătăi, injurii și chiar omoruri, deoarece oamenii nu vor cunoaște legăturile familiale care-i unesc [1, p. 31, 34].

De asemenea, foarte emoționant vorbea Aristotel despre dragostea paternală, filială și fraternală. Referindu-se la teza lui Zenon din Citium (Kition), fondatorul stoicismului: „Amorul este zeul care contribuie la garantarea ființării statului" și la spusele lui Aristofan din *Banchetul* lui Platon, că pasiunea amorului, a dragostei „ne dă dorința de a ne cufunda viața noastră în acea a obiectului iubit și de a ne face una și aceeași ființă cu el", Aristotel argumentează că astfel de dragoste nu e posibilă în Statul ideal al lui Platon: „Fiul nu se va gândi câtuși de puțin să pronunțe dulcele nume de tată, nici tatăl să pronunțe pe acela de fiu. Așa cum câteva picături de dulceață dispar într-o mare cantitate de apă, tot astfel dragostea pe care o

fac să se nască numele acestea așa de scumpe se va pierde într-un stat unde va fi cu totul nefolositor ca fiul să se gândească la tatăl său, tatăl la fiul său și copilul la frații săi. Omul are două mobiluri puternice pentru atenție și pentru iubire: proprietatea și dorul; or, într-o astfel de republică (ca a lui Platon) nu este loc pentru nici unul din sentimentele acestea” [1, p. 35].

Observăm cât de profund redă Aristotel sentimentele de dragoste dintre tată și fiu, dintre frați, dar, cu regret, nu găsim și redarea sentimentelor de dragoste dintre mamă și copiii săi.

Concluzii

Putem conchide că Aristotel, cu toate că aprecia rolul femeii în familie, vorbea despre virtuțile femeii și despre educația ei, totuși considera bărbatul mai superior față de femeie. Bărbatul este superior prin natură, iar femeia inferioară; bărbatul este conducător, iar femeia - supusă. Femeile și sclavii se deosebesc de bărbați prin natura lor, deoarece femeile și sclavii „din fire nu au calitatea de a stăpâni”, iar „bărbatul este mai destoinic din natură pentru şefie”, susținea el. „Aşa cum din cei cu deficienţe trupeşti se pot naşte atât persoane cu deficienţe trupeşti, cât şi persoane sănătoase, din femele se pot naşte atât femele, cât şi masculi. Femela este ca un mascul cu deficienţe trupeşti, pentru că îi lipseşte sursa vieţii”, scria el în *Politica*. În concepția lui Aristotel, originile femeii şi ale bărbatului sunt deosebite în principiu. El identifica femeia cu fizicul, cu materia, cu corpul, iar bărbatul – cu spiritualitatea, cu forma, cu sufletul și deci femeii îi revine doar un rol pasiv și dependent.

Se poate afirma că Platon, care expunea idei despre egalitatea între femei și bărbați în teoria sa despre statul ideal, era mai avansat în această privință. Astfel, în *Republic*a, Platon argumenta necesitatea asigurării egalității între femei și bărbați în societate. El considera că femeile trebuie să fie egale cu bărbații în stat, exprimându-și încrederea în capacitățile intelectuale și abilitățile practice ale femeilor, accentuând chiar că femeile sunt mai pricepute la țesut sau la alte activități casnice decât bărbații. Platon susținea că femeile trebuie să aibă acces egal cu bărbații la educație, politică, apărarea statului, femeile fiind, în viziunea lui, „la fel de potrivite ca gardieni ai cetății ca și bărbații”. Menționând că, în aspect fizic, femeia este mai „neputincioasă” decât bărbatul, el totuși era încrezut că „dacă au aceeași pregătire, educație și oportunități... după natura sa, atât femeia, cât şi bărbatul, pot lua parte la toate activităţile...”.

Ca și în *Republica*, în dialogul *Legile*, Platon accentua că bărbații și femeile trebuie să parcurgă un itinerar educativ comun, studiind muzica, gimnastica, antrenamentul militar, filosofia. Ulterior, atât femeile, cât și bărbații pot să acceadă la aceleași funcții. Diferența dintre bărbați și femei, expusă de Platon în *Legile*, constă doar în faptul că femeile se căsătoreau cel puțin cu zece ani mai tinere decât bărbații și aveau acces la funcțiile publice la zece ani după bărbați, aproximativ pe la patruzeci de ani [16, p. 106]. Această diferență ține de corp, iar în privința însușirilor sufletești el nu vede nicio diferență; deci feminitatea nu trebuie folosită pentru excluderea femeilor din viața publică.

E cunoscut faptul, menționat și în lucrarea *Omul grec*, că în Academia platoniciană erau prezente și femei; de asemenea, în școala lui Epicur și a cinicilor, însă aceste cazuri erau rare, filosofia rămânând în mare parte o îndeletnicire masculină.

Așadar, Platon poate fi considerat unul dintre primii promotori ai egalităţii dintre genuri, el susţinând egalitatea oportunităţilor pentru bărbați și femei în educaţie, în alegerea profesiei, în exercitarea unor funcții sociale și politice.

De rând cu Platon, îl menționăm pe Euripide, celebru poet antic grec, care a portretizat multe dintre personajele feminine – Alcesta, Medeea, Electra, Helena, Ifigenia, Hecuba ș.a., eroinele sale distingându-se prin feminitate, pasiune, sentiment matern. Femeia e reprezentată de Euripide puternică și nobilă, fiind adesea mai puternică și mai nobilă decât bărbații, conștientă de valoarea sa, capabilă de sacrificiu de sine, o veritabilă eroină, dar și victimă a propriilor patimi.

Din analiza relatărilor lui Herodot, Xenofon, Socrate, Platon, Aristotel, Euripide și ale altor istorici, filosofi și poeți antici, se conturează atitudinea lor față de condiția de dependență și subordonare a femeilor din Grecia acelei perioade, exprimată, după cum am observat, în opinii, interpretări și atitudini diferite, adesea opuse, dar care scot în evidență istoria tumultoasă și complexitatea problemei statutului femeii în familie și societate.

Bibliografie:

1. ARISTOTEL. *Politica*. Oradea: Editura ANTET, 1996, 285 p. ISBN: 793-2941-03-4.
2. EURIPIDE. *Teatru Complet*. Chișinău: Editura Arc, 2005.
3. Ibidem.
4. FLACELIERE, Robert. *Viața de toate zilele în Grecia secolului lui Pericle.* Chișinău: „Basarabia", 1991. 283 p. ISBN 5-362-00690-8.
5. FUSTEL DE COULANGES. *Cetatea antică*. București: Editura Librăriei SOCEC&Co., 1929.
6. HANDRABURA, Loretta, BODRUG-LUNGU, Valentina. Dimensiunea de gen în domeniul educației. **În:** *Studia Universitatis Moldaviae. Revistă științifică a Universității de Stat din Moldova*, 2010, nr.5 (35), Științe ale educației. ISSN 1857-210.
7. HERODOT. *Istorii* (vol, I și II). Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1961.
8. HESIOD. *Munci și zile*. Editura Științifică, București, 1957.
9. MENANDRU. *Fragmente*. Editura Univers, București, 1977.
10. MILES Rosalind. *Cine a pregătit Cina cea de taină? Istoria universală a femeilor*. Editura Meteor Press, 2008, 416 p. ISBN: 2000000222745.
11. MENANDRU, idem.
12. NAVARE, O. *Le theatre grec*. Paris, 1925.
13. PLATON. *Banchetul*. București: Humanitas, 2011, 188 p. ISBN 9789735056568.
14. PLATON. *Legile.* Editura Univers enciclopedic, 2010, 398 p. ISBN:9786068162027.
15. PLUTARH. *Licurg*. Traducere, Mușoiu P. București: Editura Biblioteca „Revistei ideii", 1922.
16. VERNANT Jean-Pierre (coord.). *Omul grec*. Iași: Editura Polirom, 2001.
17. XENOFON. *Amintiri despre Socrate*. Chișinău: Editura Hyperion, 1990.
18. XENOFON. *Amintiri despre Socrate. Banchetul*. București: Editura Univers, 1987.

Date despre autor:

***Svetlana COANDĂ*,** doctor habilitat în filosofie, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova.
ORCID: 0000-0002-1269-8085
E-mail: svcoanda@gmail.com

Prezentat: 05.02.2026
Recenzat: 07.05.2026
Acceptat spre publicare: 20.05.2026